

Kitap İnceleme / Book Review

Kitabın Adı: İnsan Hakları

Derleyenler: Prof. Dr. Fatih Karaosmanoğlu

Yayınevi: Seçkin Yayıncılık

Basım Yılı: 2012

Figen KESKİN

Öğr. Gör. Pamukkale Üniversitesi, Acıpayam Meslek Yüksekokulu, fkeskin@pau.edu.tr

Yazar Hakkında Bilgi

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans mezunu olan Prof. Dr. Fatih Karaosmanoğlu, İngiltere Nottingham Üniversitesi'nde Uluslararası Hukuk alanında master, Surrey Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora derecesini aldı. 2005'te Fulbright bilim ödülü kazandı. 2005-2006 yıllarında ABD Georgetown Üniversitesi'nde, 2010 yılında ise Nottingham Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Amerikan dış politikası ve İç Güvenlik, 12 Eylül 2010 Anayasa Değişiklikleri ve İnsan Hakları konuları üzerine araştırmalar yaptı. Polis Akademisi Avrupa İnsan Hakları Kararları Dergisi Yayın Kurulu üyesidir.

Uluslararası hukuk, uluslararası örgütler, dış politika, güvenlik ve insan hakları alanlarında çalışmalarını devam ettiren Prof.Dr. Fatih Karaosmanoğlu'nun başlıca eserleri şunlardır: Human Rights, The OSCE: Law and Foreign Policy (2000), Uluslararası Polislik ve İç Güvenlik (İçli ile Ed., 2002), Tarihin Başlangıcı: Uluslararası İlişkiler, Haklar ve Güvenlik (2008) Polislik Çizgileriyle Kırmızı Beyaz Türkiye (2009), Küreselleşme Perspektifinden İç Güvenlik ve Sivil Denetim (2010).

Westminster ve Marmara Üniversiteleri ile yapılan TİYGUÇ projesinde yer alan Karaosmanoğlu, Avrupa Konseyi Polislik ve İnsan Hakları Programı Türkiye temsilcisi oldu. AGİT uzmanlar toplantısına katıldı. Demokratik Polislik Rehberi hazırlığında bulunan yazar, Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu Kurulu Üyesi yaptı. Halen Pamukkale Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı olarak görev yapmaktadır.

İçerikle İlgili Değerlendirme

İlk basımı 2011, ikinci basımı ise 2012 yılında güncellenerek yapılan kitap, üç kısımdan ve on dört bölümden oluşmaktadır. Kitap, insan hakları, insan haklarının korunmasını temel alan örgütler ve insan haklarının Türkiye'deki

gelişimi konularını ele almaktadır. Yazar, kitabın önsözünde küresel ve bölgesel gelişmeler çerçevesinde insan haklarının gelişiminin önemli bir husus olduğunu belirterek, önümüzdeki yüzyılın demokrasi ve insan hakları yüzyılı olacağı öngörüsünde bulunmaktadır. İnsan hakları konusunun çok disiplinli çalışmalara açık olduğunu belirten yazar, güvenlik güçleri ve kolluk kuvvetleri alanlarında çağdaş insan hakları anlayışını gerçekleştirecek eserlere ihtiyaç duyulması noktasına dikkat çekmektedir. Lisans düzeyinde ders kitabı olarak da okutulan kitap, ikinci basımında, özellikle Türkiye'deki gelişmeler doğrultusunda güncellenmiştir. 2011 yılında yaşanan gelişmeler, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının tanınması, kamu denetçiliği kurumunun oluşturulması, devam etmekte olan gündemdeki önemli davalarla ilgili bilgi vermektedir.

Kitabın ilk kısmı, kavramsal ve temel yaklaşım başlığı altında, beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, insan hakları konusunun güvenlik açısından önemi, güvenlik ve insan hakları algısındaki değişim ele alınmaktadır. Geleneksel insan hakları anlayışı devlet-birey ilişkisini kapsamaktayken; artık uluslararası bir suje haline gelen bireyin hakları uluslararası aktörleri de bağlayıcı konumdadır. İkinci bölümde, insan hakları kavramının tanımı ve bu noktada ortaya atılan yaklaşımlara yer verilmektedir. İkinci bölümde dikkati çeken önemli nokta; yazarın insan haklarının tanımlanmasına yönelik geliştirdiği yeni bir modeldir. Yazar, CANİM modeli adını verdiği bu yaklaşımla, insan haklarına yönelik değer odaklı bir anlayış getirmiştir. Üçüncü bölümde, insan haklarının tarihsel gelişimi ve siyasal iktidarın sınırlandırılması; dördüncü bölümde, insan haklarının uygulamaya geçme süreçleri başlığı altında, insan haklarının anayasallaşması, uluslararasılaşması ve küreselleşmesi konularına yer verilmiş; beşinci bölümde ise, çağdaş insan hakları anlayışı ve Türkiye'deki boyutuna değinilmiştir. Çağdaş insan hakları anlayışı kapsamında, Jellinek'in statü ilişkisine dayalı haklar sınıflandırması, insan haklarının yasama, yürütme ve yargı ile olan ilişkisi, haklar karşısında devletin sorumluluğu bu bölümde değinilen konulardır. Çağdaş insan hakları doğrultusunda, Türkiye'deki etnisite ve Kürt sorununa ilişkin, uluslararası ilişkiler bağlamında ulus-devlet, self-determinasyon hakkı, azınlık ve etnisite kavramlarına değinilmiş, bu noktada demokratikleşme ve insan haklarının geliştirilmesinin önemine dikkat çekilmiştir.

Kitabın ikinci kısmı, küresel ve bölgesel yaklaşım başlığı altında, dört bölümden oluşmaktadır. İkinci kısmın ilk bölümü olan, altıncı bölümde, insan haklarının korunmasına ilişkin küresel bir aktör olan Birleşmiş Milletler'in insan hakları sistemi ele alınmaktadır. BM içinde insan haklarının korunmasına yönelik işlev gören konseyler ve Genel Kurul, Uluslararası Adalet Divanı gibi organlarının görev, yetki ve işleyişleriyle ilgili bilgi verilmektedir. Yine bu bölümde, BM kapsamında 1966 tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, 1984 tarihli İşkenceye Karşı Sözleşme, 1989 tarihli Çocuk Hakları sözleşmelerine değinilmektedir. Yedinci bölümde, Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi (AİHS), AİHS'nin kapsamı ve önemi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) konuları incelenmektedir. AİHM'nin organları, yargı yetkisi ve kararları ile AİHM'e başvuru şekilleri ve koşulları incelenmektedir. Dokuzuncu

bölümde, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve insan hakları boyutu ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki iç güvenlik ve azınlık hakları konusuna da değinilmiştir.

Kitabın Üçüncü kısmında, spesifik haklar yaklaşımı başlığı altında, beş bölüme yer verilmektedir. Bu kısmın ilk bölümü olan onuncu bölümde, yazarın geliştirmiş olduğu CANİM modeli kapsamında “can değerinden” yola çıkılarak yaşam hakkı konusunda açıklamalar getirilmiş ve Türkiye'deki önemli cinayet davalarından örnekler verilmiştir. Bu noktada Akkoç Davası ele alınmıştır. On birinci bölümde, işkenceye maruz kalmama hakkı ve demokratik hesap verebilirlik üzerinde durulmuş olup, Türkiye'deki Satık Davası bu örnek olarak incelenmektedir. On ikinci bölümde, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ve bu hakkın kapsamı doğrultusunda bilgi verilmektedir. Konuyla ilgili olarak Türkiye'deki Filiz ve Kalkan Davası incelenmektedir. On üçüncü bölümde, adil yargılanma hakkı, adil yargılanma hakkının unsurları, hukuksal yardım, Tiyguç Projesi ve konuyla ilgili olarak Türk ve İngiliz hukukunda hukuksal yardım hakkına değinilmektedir. Son bölüm olan on dördüncü bölümde çocuk hakları konusu işlenmektedir. Özel ve aile yaşamına saygı, özgürlük ve güvenlik hakkı, işkenceye ve kötü muameleye maruz kalmama hakkı, gelişim ve sağlıklı yaşam hakkı incelenmektedir. Özel yaşam hakkı bağlamında, Jakupovic v. Avusturya davası ele alınmaktadır.

Analizi Yapılan Kitabın Katkıları

İnsan hakları konusunda, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, hukuk vb. disiplinler açısından kapsayıcı niteliktedir. İnsan haklarının tarihsel gelişiminden, insan haklarının korunması işlevi gören örgütlere, teorideki insan hakları sınıflandırmalarına, insan haklarının anayasallaşması ve küreselleşmesi süreçlerine, bu noktada imzalanan sözleşmelere ve tüm bu konuların Türkiye boyutuna yer vermektedir. Haklarla ilgili olarak ele almış olduğu dava örnekleri, konun kavranması hususunda önem teşkil etmektedir.

Yazarın, insan hakları konusuna yapmış olduğu önemli katkılarından biri, insan haklarının sınıflandırılması noktasında geliştirmiş olduğu CANİM modelidir. Yazar, daha önce “Tarihin Başlangıcı” adlı kitabında açıkladığı bu modele “İnsan Hakları” kitabında da yer vermektedir. Modelde, yeniden kavramsallaştırma yoluna giderek, insan hakları kavramına yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Hak kavramını “değer” unsuru ile tanımlayarak; insan hakları kavramını “insanın korunan değerleri” olarak ifade etmektedir. İnsan haklarını değerler üzerinden kavramsallaştırmaktadır. Fizik ve metafizik değerlerden oluşan kompleks bir yapıya sahip olan insanın, üst ve alt değerleri olduğunu belirtmektedir. Üst değerler, CANİM kelimesinin harflerini oluşturan; Can, Akıl, Nesil, İnanç ve Mal değerleridir. Beş üst değerinin sınırsız alt değeri vardır. Alt değerler; aklın alt değeri düşünce, inancın alt değeri ibadet, neslin alt değeri evlenme, malın alt değeri mülkiyet şeklinde tanımlanmaktadır. Bahsedilen tüm değerler eşit statüdedir. Değerler arasında hiyerarşi bulunmamaktadır.

Yazar CANİM modelinde, temel haklar (fundamental rights) terimine, insanın bütüncül olarak ele alınmadığı gerekçesiyle eleştirel bakmaktadır. Modelde belirtilen üst değerler insanı bir bütün olarak ifade etmektedir. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabilmek için AİHS kriter olarak alınmaktadır. Bu durumda sadece kişisel ve siyasal haklar dava konusu yapılabilecektir. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar yargı kapsamı dışında kalmaktadır. Burada haklara farklı müeyyideler uygulanmaktadır. Bu noktada yazarın sunmuş olduğu modelin, hakları bir bütün olarak ele aldığı görülmektedir. İnsan hakları denetiminin revizyonu ve demokrasinin yeniden formüle edilmesi için modelde belirtilen üst değerlerin temel alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Yazarın deyimiyle yılların birikimi olarak ortaya çıkan kitabın kaynakçası, özellikle insan hakları, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, hukuk vb. alanlarında çalışanlar için önemli bir okuma listesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitapta, insan hakları hususunda, araştırılmaya ve geliştirilmeye ihtiyaç duyulan noktaların işaret edilmesi bu alandaki araştırmacılar açısından çalışmalarına yön vermelerinde önemli bir katkı sağlayabilir.